

Три лини для Марії

Сергій Осока

Уранці Марія виходить чистити рибу. Кладе її, масну і сонну, на дерев'яний стіл із ніжками навхрест, міцно-міцно обхоплює пальцями ножа. Луска розбризкується вгору й убік, прилипає до зморшкуватих Маріїних щік, долітає аж до стовбура яблуні, летить далі, за собачу буду, за хвіртку, за альтанку біля соснового лісу, така дрібна, як іскри. Світанок пахне рибою на всі висілки. Небо таке, як на дощ. Марія слухає небо грудьми. Вона розтинає рибині черево, виймає нутрощі, кидає котові, що давно вже третється біля ніг. Їй мариться, як ворота розчиняються – і заходить Сашко, рідний, свій. Літо вже давно одцвіло і споловіло, тепер тільки тліє. Тепер лише ранком можна отак вийти, постояти, зловити кілька струменів вітру щоками, бо цілісінькі дні – спека. Спека виймає душу, змушує лежати колодою в ліжку, пити одну за одною пігулки від тиску, перевертатися на другий бік, щоб вата в голові хоч трошки розворушилася. Марія б оце пішла купатися. Вранці. Гарно було б уранці. Зграйки риб литки лоскочуть. Пісочок м'якенький. Та хіба вона дійде? Як? Село чуже. Люди не здоровкаються.

Марія стоїть над столом у вицвілому на грудях халаті, вітрець розвіває їй сиві довгі пасма. У сусідському дворі вже скрипить корба й рипають двері. Там живе дачник. Мабуть, розмальовує хату квітками й півнями, а на паркані, може, глечики повісив. Марії цікаво. Вона часом чує, як він виходить надвечір, сідає в полі, зарослому свиріпою, на розкладний стілець і сидить, може, дивиться на ліс. Хіба ж то він приносить їй рибу? Звідкись же вона береться. Учора було три лини. Зелені. Здорові. І сьогодні знов три. Звідкіля? Марія не тямить. Вона витирає долонею чоло й дихає в сусідський двір – із чужим чоловіком, може, молодим, а може й ні. Уздрівається їй, мов заходить він у хвіртку, скидає картуза й питається:

– Ти – Марія?

*

Вона до ладу вже не знає нічого. Тільки якусь лісову хижу, весну, мабуть, березень, запах глици, запах талини, запах води, яку витоплював той чоловік зі снігу. І як вони спали з ним під брезентом, на латах, і як сова кричала, щоніч кричала, і як він варив пшоняну кашу в казанку під вільхою, і як показував Марії, де яка зірка – притулявся бородою й шепотів слова: ведмедиця, скорпіон, фенікс – а голос заходив просто Марії в шию і стугонів там, ворухився кров'ю. А більше нічого Марія не знає.

Потім її винесли з пожежі, ледь живу. Потім вона півроку була в лікарні. Але цього всього не втримала Маріїна пам'ять, викинула, обдерла з себе, як струп. Тільки після тієї весни більше ніколи в житті не носила Марія суконь із коротким рукавом. А де він сам пропав, той дядько, Марія вже й не скаже. Чи згорів, чи втік, чи сам і підпалив Марію. Морок... Усе – морок.

Жили вони з Сашком років із десять в одній бабі. Трюхлої, як деревина, на дотик. Узялася Марія догодовувати стару до смерті, бо жити десь було треба, та ще й з

дитиною. Малий докучав, ревів рева день і ніч. Баба вимагала по тричі на день шарувати підлогу, варити кисіль або тушкувати курку, а серед ночі прокидалася й кілька годин підряд могла читати напам'ять якісь вірші. У сінях завжди чатував сусід – господар другої половини хати. Брав за петельки, погрожував, що тут їй нічого не обломиться, він буде всьому хазяїн, а тому краще їй кидати бабу й забиратися світ за очі. І подітися від цього всього Марії було нікуди.

Коли Сашкові настав час у школу, то й одяг – сорочечку, штанці, піджачок, туфлі, і всі оті зошити-пенали принесли тихі жінки з якоїсь благодійної організації. Марія не розпитувала – хіба їй до організацій, як тут то баба обробиться та по стінах розмаже, то сусід із сокирою ломиться у двері або Сашко шкоду робить.

Сашко вчився погано. Кілька разів залишався на другий рік. Марія сама не дуже петрала, тому до того навчання й не лізла. Було таке, що приходила вчителька. Скрипіла стільцем. Сиділа в хаті, як на крижині. Дивувалася, чого це в них вікна не посередині стіни, а під ногами. Кашляла, зітхала й усі слова враз забувала. Косилася на бабу, яка поспішала прочитати свіжій людині всі вірші, що знала. Та так і йшла геть, сказавши щось на зразок:

– Треба сином зацікавитися, я розумію, що вам важко! Але треба! А то росте, як бур'ян.

Марія не знала – як. Марія безсило кліпала очима, розводила руками, зітхала й грозилася Сашкові пальцем. Або хапала віхтя й ганялася за ним по хаті. Або веліла лягати на ліжко. Тоді підходила й питала:

– Лежиш уже?

І шмагала паском, аж доки на лобі піт не виступить. Після такого Сашко на тиждень зникав із дому – рибалив десь чи по підвалах ночував, хіба Марії було як пильнувати, коли тут баба...

Іноді, ввечері або вночі, Марія лежала на скуйовдженому ліжку – і їй увижалися чорти. Один вилазив із щілини в кутку – здоровенний волохатий дядько! – підходив до Марії, світив червоними очима, нахилився до обличчя й казав: "Ш-ш-ш-ш...." Другий блукав попідвіконню, знадвору – цей тіло мав наче людське, зодягнене в вивернутий кожух, а голова – як у дикого кабана. Гунав плечима в стіни, притискався рилом до скла. Лякав Марію. Але найгіршим був третій. Власне його Марія ніколи не бачила, але щойно починала засинати, як чула, що під боком щось ворухиться й гріє, а потім немов хапає її за груди. Полотніла, мацала рукою – натикалася на чийось відстовбурчену шерсть. Скрикувала, засвічувала лампу – а там нічого. Тільки наче ямка. І світло червоне-червоне. І баба читає вірші про смерть...

Марію марудило, канудило, кидало й тіпало. Вона рвала на собі одіж. Качалася по долівці. Вила і проклинала, а за вікном усе ходило й ходило. Гуп-гуп. Марія лежала коло ліжка з розметаним волоссям і хапала повітря.

– Куди ти дитину вигнала, самашедча?! Зіма надворі! Я ось піду у виконком!

– А якби я спала та не почула?! Куди б він ото пішов? Ну чого ти мовчиш?!
Дванадцять часів ночі!

Баба таки вмерла. Десять чи й більше років чекала цього Марія - і дочекалась. Помила Марія підлогу з хлоркою і оцтом, наготувалася жити по-людськи. А де ж там! Сусід! То погрожував тільки, а це бити почав. Звалить у сінях і б'є ногами - хоч із хати ніде не йди. Кричи не кричи - ніхто тут не почує. Висілки. Сашко в школу йде за 5 кілометрів. Кому кричати?

Стала Марія їздити в монастир. Поживе та й вернеться. А тоді знов. Послушницею. Матушка-ігуменя добра. У келії тепло. Велять щось робити - Марія робить. Помаленьку. Чистить або миє. Монастирські стіни товсті, за ними спокій стоїть. Густий. Глухий, як віко труни, але спокій. Ні той, що шипить, ні другий, із свинячим рилом, сюди й очей не кажуть. Бояться. Так і жила Марія. Їздила скрізь із костуром і величезними чорними лантухами - а раптом хтось візьме та яке добро туди покладе. Хіба кому дано знати, коли і що в цьому світі може стати в пригоді?

Що сталося з сусідом, Марія не знає. Коли вигнали її з монастиря за те, що син покрав із храму ікони, сусіда вже в хаті не було. Пропекло його, мабуть. Прохромило. Скарало щось - за те, що бив і гнав її. Сама тепер тут. Без нікого. Сусіда нема. Сина - люди сказали - посадили. Десять зливали з товаришами солярку на чужих тракторах. Марія не дуже слухала. Вона, власне, мало й знала того хлопця, що непомітно виріс у цій хаті - у густому запаху варива й сечі, під стук матиного костура, під її несамовиті нічні крики, під бабині вірші. Той хлопець, сказати ж - син, байдуже дивився, як Марія щодня стає посеред хати навколішки й голосно проказує молитви, старанно б'ючись головою об долівку. Так само байдуже вислуховував її багатоповерхове матюччя, що приходило на зміну молитвам. Не бачив він ні першого, ні другого, ні третього чорта. Не знав того жаху. Не знав тих лантухів. Жив вільно, без стін. Жив, як сам хотів. Не вірив матері. Чужий був. І пішов чужий у тюрму. А Марія ще довго-довго, поки не забула про нього остаточно, згадувала ім'я Олександра в молитвах, просила за нього і Святого Миколая, і Богородицю. І підкріплювала прохання голосним поклоном об долівку.

*

Марії хочеться спекти рибу в печі. Як колись улітку. Саманна пічка під грушкою. Ранок такого туману напустив, що хоч бери та з рибою їж. Витрусити попільце, накидати хмизу, підпалити, роздмухати, а як розгориться - почекаати, поки добренько перетліє. І коли вогонь стане вже й не вогонь, а так, тільки саме дихання, що хоч долонею візьми та погладь, приладнати туди щербату сковорідку й зачинити дверцята. А коли поспіне рибка, поставити на ослінчик, дмухати на неї, потрошку відщипувати, обпикати пучки й стогнати від задоволення. Добрі линки. Хто б то їх приносить? Хто вішає мокру торбинку на клямку дверей? Марія виходить уранці надвір, наче до різдвяної ялинки шукати подарунків. Торг-торг. Смик-смик. Клац-клац. Є! Є, мій Божечку! Висить торбинка, тріпочеться.

Немає торбинки. Зима. Закидала й погріб, і лаву, і собачу буди. Собаки нема. Здох, мабуть. Марія не пам'ятає. Марія накидає на плечі пальто з широкими полами - ще з монастирських часів зосталося їй - і поволеньки суне в сні, а звідти надвір. Вона знає,

що тепер зима. Тільки на це й залилося в неї голови. Розпізнати, що зима...

Якась добра людинка протягла від хатніх дверей до хвіртки міцну сталеву дротину – і сліпа Марія міцно тримається за неї рукою. Вона йде сторожко. Спотикається, грузне у предковічному снігу, зашпортується, збиває маківкою бурульки зі стріхи, змахує полами, як крихітний чорний кажан, і лізе, лізе до хвіртки. Гість би мав бути сьогодні. Їй богу гість. З бородою. З теплою іконою на грудях. Або й просто – з тюрми. Марія не тямить. Вона пам'ятає тільки, що зима, що не можна падати, що треба йти – до хвіртки й назад, до хвіртки й назад. Вона тільки знає, що ведуть її очі, давно ведуть і надійно. Такі собі супокійні, повні темної води, обрамлені літнім туманом і відсвітами вогню з саманної пічки. Ті очі немов кажуть їй:

– Іди, не бійся. Я знаю: ти – добра, ти – Марія...